

Justis- og beredskapsdepartementet
Deres ref/Dato: 18/4856 ES SSA/bj

Oslo, 15.2.2019

Høringsvar – forslag til endringer i reglene om kildevern i straffeprosessloven og tvisteloven

1. Innledning

Norsk Presseforbund (NP) er fellesorganet for alle norske medier i etiske og redaksjonelt faglige spørsmål. NP skal verne om ytringsfriheten, pressefriheten og kildevernet som grunnleggende verdier i et demokratisk og åpent samfunn.

2. Oppsummering av våre synspunkter

- Vi mener forslaget ikke i tilstrekkelig grad følger opp Stortingets anmodningsvedtak nr. 431 av 17. januar 2017, der regjeringen bla. bes utrede kildevernets beskyttelse og adgangen til å etterforske mediernes kilder. Dette må forstås som et signal fra Stortinget om at kildevernets rettslige stilling skal styrkes. Forslaget gjenspeiler ikke dette.
- Bestemmelser om kildevern og etterforskningsadgang må utformes i tråd med praksis fra Europeiske menneskerettighetsdomstolen og sikre at rettstilstanden i Norge er forenelig med den stilling kildevernet har etter Europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 10 og Grunnloven § 100. Vi kan ikke se at forslaget gjør dette.
- Norsk Presseforbund mener det bør innføres taushetsplikt for pressens kilder, kombinert med et etterforskningsforbud

3. Våre innspill

Om kildevernet:

Kildevernet er en helt sentral forutsetning for ytringsfriheten og vår kollektive rett til å bli informert. Vernet skal beskytte samfunnets mulighet til å bli opplyst om viktige samfunnsspørsmål. Mediene skal verne om ytringsfriheten og informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. For å ivareta denne rollen, er pressen avhengig av kilder. Dette ble fremhevet allerede i Ot.prp. nr 28 (1950): «*Skal pressen fylle sin oppgave ikke bare som nyhetsbringer, men også som samfunnets årvåkne kritiker, må den være i stand til å formidle den enkelte*

borgers iakttagelser og opplevelser uten at denne selv behøver å tre frem i rampelyset.» Mange tar en stor risiko ved å gå til mediene med opplysninger av allmenn interesse. Ønsker vi at enkeltpersoner skal ta denne risikoen, må vi også gi dem et skikkelig vern. Dette alene tilsier et sterkt kildevern.

Praksis fra Den internasjonale menneskerettighetsdomstolen (EMD) og norsk Høyesterett viser at kildevernet har et sterkt rettslig vern. Det finnes mange avgjørelser fra EMD som konkluderer med at EMK artikkel 10 har blitt krenket som følge av inngrep i kildevernet. I **lekkasjesaken (Rt. 2004/400)**, skulle Høyesterett ta stilling til om journalister hadde vitneplikt i forbindelse med etterforskning av kilder fra politiet for brudd på taushetsplikten. Kildene hadde uttalt seg i BT i forbindelse med en rekke artikler om et bestemt kriminelt miljø, og angivelig gitt taushetsbelagt informasjon fra en bestemt etterforskning. Spørsmålet for Høyesterett var om det kunne gjøres unntak fra kildevernet, og pålegges vitneplikt. Dette svarte Høyesterett nei på, med henvisning til at hensynet til ytringsfriheten og kildevernet skal veie meget tungt. Med henvisning til **Goodwin-saken** fra EMD (27. mars 1996) påpeker Høyesterett at:

*«kildevernet lang på vei er absolutt så lenge de opplysningene kilden har gitt er av samfunnsmessig betydning. Men Goodwin-saken viser også at det må foreligge **meget tungtveiende hensyn** for å pålegge vitneplikt **selv om opplysningene er uten slik betydning**» (avsnitt 46) (våre uthevninger).*

Samtidig vet vi at domstolene ofte bommer i sine vurderinger av kildevernet. Både Lekkasjesaken og den såkalte «Rolfesen-saken» er eksempler der både tingretten og lagmannsretten konkluderte med at det ikke forelå ulovlige inngrep i ytringsfriheten gjennom brudd på kildevernet, mens Høyesterett kom til motsatte konklusjoner.

Endelig er vi også kjent med at forholdsmessighetsvurderingen som gjøres av domstolene, ikke er god nok. Dette er tatt opp i Kontrollutvalgets årsrapport for 2017 punkt 10.1. Utvalget påpeker bla. at det synes som om tidligere innvilgelse av bruk av skjulte tvangsmidler, blir en del av begrunnelsen for å innvilge begjæringer om nye.

Det er derfor solid grunnlag for å konkludere med at praksis på kildevernområdet ikke er forenelig med det vernet det skal ha i henhold til EMD-praksis. Det er behov for en opprydning i form av klare og forutsigbare rettsregler som tilrettelegger for at det ikke gjøres inngrep i kildevernet. Den beste garantien for kildene er om dette gjøres absolutt, slik det er i presseetikken (Vær Varsom-plakaten¹ punkt 3.2, 3.3, 3.4). Alternativt – skal åpnes for unntak - må man sikre at terskelen legges så høyt at det bare kommer til anvendelse i helt ekstraordinære tilfeller der skade for den konkrete kilden, og fremtidige kilder, tas med i vurderingen. Dette er et viktig bakteppe og må være utgangspunktet i arbeidet med bedre lovregler.

3.1. Høringsnotatet punkt 5.5 - hvem kan påberope seg kildevernet?

Vi støtter alternativ 2 – at hvem som er omfattet av kildevernet knyttes til «virke for medier som omfattes av lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte medier, eller i annen journalistisk virke».

Begrunnelse: Vi mener henvisningen til lov om redaksjonell fridom og henvisningen til ny medieansvarslov, sammen med «journalistisk virke» gir et godt utgangspunkt for den konkrete vurderingen som skal gjøres.

Samtidig er det viktig for oss å understreke at gjeldende bestemmelser om virkeområde i lov om redaksjonell fridom, og forslag til ny medieansvarslov, er for snever. Vi vil derfor vise til vårt innspill til ny mediansvarslov, der vi går inn for følgende formulering i vår høringsuttalelse²: «*Kildevernet omfatter Loven*

¹ <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

² Jf. Vår høringsuttalelse til ny medieansvarslov, punkt 2: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-ny-medieansvarslov/id2600746/?uid=f5f8c1fe-53b1-495c-b03d-bdc75305c033>

gjelder for medier som driver regelmessig journalistisk produksjon og formidling av nyheter, aktualitetsstoff og samfunnsdebatt til allmennheten. Loven gjelder ikke for medier som har som hovedformål å drive med reklame eller markedsføring». Det er denne formuleringen vi mener bør henvises til, når man i denne loven skal beskrive virkeområde. Videre vil «journalistisk virke» sikre at frittstående journalister også omfattes, som det følger av blant annet «Rolfesen-saken» (avsnitt 48, 49) og «Edderkoppsaken» (Rt.1992 s. 39). Vi viser her til følgende sitat fra Edderkoppdommen: «For journalisten passer det ikke så godt å se deres rett som avledet av redaktørens. Jeg finner det naturlig å forstå bestemmelsen slik at det er selve den journalistiske virksomhet som skal beskyttes. Det bør derfor ikke uten videre være avgjørende om journalisten i det konkrete tilfellet kan sies å ha opptrådt på vegne av en redaksjon.»

Og følgende fra Rolfesen-saken: «Etter bestemmelsens femte ledd gjelder kildevernet tilsvarende for medarbeidere i annen medievirksomhet som i hovedtrekk har samme formål som aviser og kringkasting. Det er ikke bestridt at As filmprosjekt er omfattet av dette formålet, og at A faller innenfor den beskyttede personkretsen etter paragrafen. Jeg er enig i dette.»

Dette betyr at frilansere har et likeverdig vern om anonyme kilder, og dette må fremgå av loven.

3.2. Når kan det gjøres unntak fra kildevernet? Høringsnotatet punkt 6

Departementet foreslår følgende ordlyd:

«Dersom det er strengt nødvendig at de hensyn som begrunner kildevernet viker for en annen vesentlig samfunnsinteresse, kan vitnet likevel pålegges å svare.»

Departementet forsøker her å lovfeste «en svært høy terskel for å pålegge forklaringsplikt» (s. 60 i høringsnotatet), og skriver samtidig at det rettslig sett ikke vil være «avgjørende akkurat hvilken formulering som velges.»

Vi er uenige i dette, og mener tvert imot det er viktig hva slags formulering man velger. Formuleringen skal danne grunnlaget for en praksis som gjenspeiler kildevernets rettslige stilling som følge av EMD-praksis. Som vi påpeker over er det et tilnærmet absolutt kildevern. Selv vektige samfunnsinteresser, som etterforskning av terrorsaker, er ikke i seg selv tilstrekkelig til å begrunne inngrep, det må gjøres en konkret vurdering av formålet med inngrepet opp mot de skadevirkningene det har for kildevernet, både generelt og i den bestemte saken. Man bør her se på den balansetesten som følger av «Goodwin-saken» og terskelen som oppstilles i Big Brother Watch og andre v. Storbritannia (september 2018) der EMD konkluderte med at deler av det britiske overvåkingssystemet er menneskerettsstridende blant annet fordi det blir fordi det innebar et ulovlig inngrep i kildevernet. Vi vil her trekke fram flere uttalelser fra EMD i denne saken som gir veiledning til hvordan en unntaksbestemmelse bør utformes:

(487) “The protection of journalistic sources is one of the cornerstones of freedom of the press. Without such protection, sources may be deterred from assisting the press in informing the public about matters of public interest. **As a result the vital public-watchdog role of the press may be undermined, and the ability of the press to provide accurate and reliable information may be adversely affected** (see, inter alia, Sanoma Uitgevers B.V., cited above, § 50; Weber and Saravia, cited above, § 143; Goodwin, cited above, § 39; and Roemen and Schmit v. Luxembourg, no. 51772/99, § 46, ECHR 2003-IV).”

(488) The Court has always subjected the safeguards for respect of freedom of expression in cases under Article 10 of the Convention to special scrutiny. Having regard to the importance of the protection of journalistic sources for press freedom in a democratic society, an interference **cannot be compatible with**

Article 10 of the Convention unless it is justified by an overriding requirement in the public interest (Sanoma Uitgevers B.V., cited above, § 51; Goodwin, cited above, § 39; Roemen and Schmit, cited above, § 46; and Voskuil v. the Netherlands, no. 64752/01, § 65, 22 November 2007).

(492) regard to the importance of the protection of journalistic sources for the freedom of the press in a democratic society, an interference could not be compatible with Article 10 of the Convention **unless it was justified by an overriding requirement in the public interest** (Weber and Saravia, cited above, § 149). (...) However, the interference will be greater should these communications be selected for examination and, in the Court's view, will only be **"justified by an overriding requirement in the public interest"** if accompanied by sufficient safeguards relating both to the circumstances in which they may be selected intentionally for examination, and to the protection of confidentiality where they have been selected, either intentionally or otherwise, for examination.

(495) Nevertheless, in view of the potential **chilling effect** that any perceived interference with the confidentiality of their communications and, in particular, their sources might have on the freedom of the press and, in the absence of any "above the waterline" arrangements limiting the intelligence services' ability to search and examine such material other than where "it is justified by an overriding requirement in the public interest", the Court finds that there has also been a violation of Article 10 of the Convention.

Sistnevnte sitat fra EMD oppsummerer det mange avgjørelser, både i EMD og Høyesterett har lagt stor vekt på – den langsiktige nedkjølede effekten et inngrep i kildevernet har. Bare vissheten om at man som kilde kan bli blåst, er nok til at fremtidige kilder ikke tør gå videre med informasjon av allmenn interesse. Dette vektlegges blant annet i Goodwinsaken, Edderkoppsaken (Rt 1992 s 39) og Rolfsen-saken, se følgende sitat fra sistnevnte, avsnitt 70-71: «Etter min vurdering er As filmprosjekt i kjernen av undersøkende journalistikk; det griper fatt i et sentralt og presserende samfunnsproblem hvor allmenheten og myndighetene har behov for kunnskap og innsikt. **Undersøkelsene er gjort mulig fordi A har en særlig og tillitsbasert tilgang til et lukket islamistisk miljø. Jeg legger til grunn at et effektivt kildevern er helt avgjørende for at filmen kan realiseres.** Så vidt jeg forstår, er også konsekvensen av politiets ransaking og beslag at kildene har trukket seg. **På denne bakgrunn gjør det seg derfor gjeldende særlig sterke kildevern hensyn.**»

Disse sitatene, sammen med Goodwin-testen og den tidligere nevnte Lekkasjesaken fra Høyesterett, støtter etter vårt syn at forslaget fra presseorganisasjonene til ny straffeprosesslov, vil være det forslaget som best ivaretar det vernet kildene skal ha.

Vi ønsker også å kommentere departementets vurdering av hvilke hensyn som kan vektlegges for å fravike kildevernet. Departementet skriver på s. 61 at unntak fra kildevernet kan pålegges «ved svært grove og gjentatte personvern krenkelser». Vi kan ikke se at dette er i tråd med praksis. Det følger av Appendix to Recommendation No. R (2000) 7 «Principles concerning the right of journalists not to disclose their sources of information» fra Europarådets Ministerkomité, under punktet «Limits to the right of non-disclosure» at hvis det er snakk om «prevention of major crime», kan kildevernet måtte vike. Som eksempler på forbrytelser som faller inn under «major crime», nevnes «murder, manslaughter, severe bodily injury, crimes against national security, or serious organised crime». Dersom slike forbrytelser kan forhindres, kan det «possibly justify the disclosure of a journalist's source». Korrupsjon og brudd på taushetsplikten er ikke nevnt, heller ikke personvern krenkelser. Selv om oppregningen bare gir eksempler, men den gir likevel en indikasjon på hvor listen normalt skal ligge. Ved å ta inn personvern krenkelser som et relevant hensyn i forarbeidene, senker departementet terskelen for inngrep. Dette kan ikke bli stående.

Innspill til forarbeidene:

Det må presiseres i forarbeidene at det kun er tilfeller der det er snakk om å beskytte liv, avverge svært alvorlig kriminalitet, hindre at uskyldig blir dømt for alvorlig kriminalitet eller tilsvarende svært alvorlige forestående hendelser, at inngrep *kan* vurderes.

Innspill til lovtekst:

Prinsipalt ønsker vi et absolutt kildevern, med andre ord at det ikke finnes noen unntak. Ettersom dette ikke er tema for høringen, går vi ikke inn på den konkrete utformingen av en slik bestemmelse.

Subsidiært foreslår vi samme ordlyd som presseorganisasjonene til ny straffeprosesslov i 2016: «Unntak fra forklaringsforbudet kan bare gjøres i **særlige tilfeller** dersom det foreligger et **altoverveiende samfunnsmessig behov** for det. I denne vurderingen skal det legges vekt på den **langsiktige nedkjølende effekten** ethvert inngrep i kildevernet vil ha.

Vilkår for å pålegge forklaringsplikt er under enhver omstendighet at forklaringen er **avgjørende** for sakens opplysning og at opplysningene **ikke kan fremskaffes på annen måte.**» **Atter subsidiært** støtter vi NRKs forslag til ordlyd, som fremgår av deres høringsnotat, under punkt 3.2.

4. Vern av innhold i journalistisk materiale (høringsnotatets kap. 7)

Vi registrerer at departementet erkjenner at kildevernet også beskytter innholdet i upublisert, journalistisk materiale, selv om det ikke er kildeavslørende. Likevel velger departementet å ikke følge opp straffelovutvalgets forslag om å innarbeide dette i loven. I stedet vises det til at forslaget vil «vurderes nærmere som ledd i arbeid med ny straffeprosesslov».

Vi mener dette bør lovfestes. Med Rolfsen-saken fastslo Høyesterett for første gang at upublisert materiale fra kilder er omfattet av kildevernet. Om dette skriver fagdirektør ved Norges institusjon for menneskerettigheter, Anine Kierulf, i tidsskriftet Kritisk Juss³, følgende (vår utheving): «*De viktigste prinsipielle sidene ved dommen er imidlertid to andre: For det første tydeliggjøringen av at – og hvorfor – kildevernet er tilnærmet absolutt. Selv vektige samfunnsinteresser, som etterforskning av terrorsaker, er ikke i seg selv tilstrekkelig til å begrunne inngrep. For det andre at upublisert materiale generelt er vernet – altså det en kilde har bidratt med, ikke bare kildens identitet. Dette har ikke tidligere vært uttrykt av Høyesterett.*»

Denne rettsavklaringen må inn i lovs form. Vi mener departementets vurdering av dette spørsmålet er svak og konkluderer feil. Vi vil gjerne trekke fram tre forhold i departementets vurdering:

1) Vær Varsom-plakaten: Det stemmer at det står i Vær Varsom-plakatens punkt 3.6 sier at upublisert materiale som hovedregel ikke skal utleveres til utenforstående. For det første er det avgjørende forskjell på at mediene kan vurdere dette selv, og at de blir pålagt av utenforstående å gjøre det. Som nevnt tidligere praktiserer mediene et absolutt kildevern. For det andre blir det helt feil å tolke dette som at mediene vil vurdere å utlevere materiale de har fått fra kilder. Denne type materiale er omfattet av det absolutte kildevernet som følger av VVP punkt 3.4 og 3.5. Dette er sikker praksis. Punkt 3.5 gjelder alt journalistisk materiale, dvs materiale redaksjonen selv har innhentet/produsert. I denne sammenheng kan redaksjonen – etter en konkret vurdering velge å levere ut upublisert materiale, hvis det foreligger sterke

³ https://www.jus.uio.no/smr/om/aktuelt/arrangementer/2016/docs/kritisk-juss_rolfsen.pdf

argumenter for det. Men terskelen for dette er høy. Det kan for eksempel være tilfellet at det skjer en terrorhandling på en festival, og journalister sitter på filmmateriale. Eller en person blir mistenkt bortført, og mediene har opptak fra stedet der vedkommende var. Men det skal mye til før mediene leverer ut, nettopp av hensyn til det tillitsforholdet som må være mellom pressen og publikum. Og det er avgjørende at det ikke er snakk om kildemateriale, og at mediene selv foretar denne vurderingen.

2) Lov vs. forarbeid: Å legge opp til at det etablerte vernet for upublisert kildemateriale skal vektlegges i praksis uten å skrive det i loven, er upedagogisk, lite oppklarende og innebærer en reell fare for inngrep i kildevernet. Vi kan ikke se at den tvilen om rekkevidde, som departementet viser til, forsvarer at man tar det helt ut av lovteksten. Som alle kildevernsaker må man, for å gjøre en forholdsmessighetsvurdering, ha god kjennskap til praksis på området. Ved at vernet av upublisert kildemateriale ikke står i loven, risikerer vi at denne glipper og at lavere instanser enn Høyesterett fremdeles fortsetter i den villfarelse at dette ikke omfattes av kildevernet. Tar vi derimot dette inn i lovteksten, får vi vurderingen inn på rett spor. Instanser som skal vurdere beslagleggelse, vil ha et korrekt rettslig utgangspunkt for vurderingen, og kan gå til forarbeider og praksis for å gjøre en vurdering i den konkrete situasjonen. Å utsette dette spørsmålet nok en gang mener vi er bakstrevsk og feil opp mot gjeldende rett på dette området.

3) Endelig mener vi departementet har en feil forståelse av hvor langt vernet rekker, når man skriver at det «ikke er opplagt at pressens skal ha et tilnærmet absolutt vern mot å utlevere journalistisk materiale som ikke er egnet til å avsløre kilder, selv om det måtte være mottatt i fortrolighet.» Upublisert materiale som inneholder informasjon som en kilde har gitt i fortrolighet, har det samme vernet som opplysninger om kilden. Den tidligere nevnte langsiktig nedkjølende virkning vil langt på vei også gjøre seg gjeldende for (upublisert) journalistisk materiale/fortrolig informasjon generelt som blir betrodd pressen – selv om informasjonen ikke er kildeavslørende. En slik forståelse er helt nødvendig for å ivareta et sterkt kildevern, også der kildens identitet på annen måte enn via mediene, er blitt kjent for politiet. Kildevernet gjelder også der mediene velger å ikke ta imot opplysningene, og der kilden selv har stått fram (ref. Becker mot Norge 2017). Bruker man straffesaksapparatet til å søke etter opplysninger som pressen er betrodd, kan det – uavhengig av om det er publisert, eller om en kildes identitet vil bli avslørt – begrense tilgangen til kilder og ha en nedkjølende effekt på ytringsfriheten.

Forslag: Vi mener derfor straffeprosesslovutvalgets forslag om å ta inn i loven at fritaket fra forklaringsplikt også skal omfattet innholdet i opplysninger fra fortrolig kommunikasjon i det journalistiske virke, som ikke er kildeavslørende, bør gjennomføres.

Vi støtter NJ, NR og NRKs forslag om å presisere i lovtekstens første ledd siste punktum (straffeprosessloven og tvisteloven) at kildevern også gjelder «spørsmål som **direkte eller indirekte** er egnet til å identifisere kilder».

5. Endringer i tvisteloven § 22-11 – høringsnotatet punkt 8

Vi støtter at det må være sammenfall mellom disse lovbestemmelsene, og de merknader vil har til straffeprosessloven gjelder dermed også for tvisteloven.

6. Forklaringsforbud eller forklaringsfritak – høringsnotatet punkt 9.

NP har tidligere foreslått å omgjøre kildevernet til en regel om lovbestemt taushetsplikt (vår høringsuttalelse⁴ til straffeprosesslovutvalgets NOU, punkt 4.2.) – et forklaringsforbud. Dette vil styrke kildevernet og gi kilden en ekstra trygghet om at identiteten vil vernes om. Dermed kan det også tilrettelegge for at flere kilder tør å gå videre med viktig informasjon. Videre vil det tydeliggjøre overfor alle myndigheter at kildevernet også gjelder dem. Dette vil være en viktig presisering.

Departementet har en grei skisse til hvordan dette kan se ut i (i høringsnotatet s. 78):

«Retten må ikke ta imot forklaring om hvem som er kilde til noe som er betrodd vitnet i dets virke for medier som omfattes av lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte medier, og som ikke kan gis uten å krenke lovbestemt taushetsplikt. Det samme gjelder forklaring om hvem som er opphavsperson til noe som er publisert som ledd i et slikt virke, samt forklaring som er egnet til å identifisere kilden eller opphavspersonen»

Men vi stiller spørsmål ved om setningen «Og som ikke kan gis uten å krenke lovbestemt taushetsplikt» vil være en innsnevring. I så fall mener vi Norsk Redaktørforening (NR) har et godt forslag, ved å gjøre vilkårene alternative, slik:

«Retten må ikke ta imot forklaring om hvem som er kilde til noe som er betrodd vitnet i dets virke for medier som omfattes av lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte medier, **eller** som ikke kan gis uten å krenke lovbestemt taushetsplikt.»

Skal man først innføre et forklaringsforbud, må denne omfatte alle kilder som ville vært omfattet av et forklaringsfritak. Dette må tydeliggjøres enten i loven eller i forarbeidene.

En taushetsplikt bør ikke straffesanksjoneres.

Vi vil også vise til Norsk Journalistlags (NJ) redegjørelse for svenske regler og praksis på dette området, ettersom de der har en yrkesmessig taushetsplikt om anonyme kilders identitet, med snever unntakshjemmel.

Vi mener NJ har en god gjennomgang av dette og hvordan dette fungerer i praksis. Videre er vi enige med NJ og NR i at dersom kildevernet etableres som et bevisforbud, må forbudet flyttes fra bestemmelsen om forklaringsfritak (§ 8-4) til vern av fortrolighet (§ 8-3).

7. Tvangsmidler rettet mot journalistisk virksomhet

NP mener det er på høy tid med den gjennomgang av dagens politimetoder, og er enig med departementet i at man samtidig ser på bevisreglene. Som nevnt innledningsvis har vi mange eksempler både i norsk praksis og EMD-praksis på at beslag, ransaking eller vitnepålegg har blitt gjort eller pålagt i strid med kildevernreglene. Man havner fort i Høyesterett hvis man må ta opp kampen.

EMDs praksis viser dessuten at terskelen for at bruk av tvangsmidler mot pressen skal være i samsvar med EMK artikkel 10, er svært høy. Det stilles særlige krav både til lovhjemmel og forholdsmessighetsvurderingen. I *Big Brother Watch v. Storbritannia* fremhever EMD at det er «a fundamental difference» mellom at myndighetene pålegger en journalist å avsløre identiteten på en kilde,

---

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--nou-2016-24-ny-straffeprosesslov/id2522685/?uid=35d0af8f-5429-44e2-bdc3-ba5375844cc9>

og at myndighetene utfører søk hos journalisten eller i redaksjonslokalene for å avsløre identiteten, hvor sistnevnte vil utgjøre «a more drastic measure».

I løpet av de siste 20 årene har vi hatt en teknologisk og juridisk utvikling som har gitt myndighetene utvidede muligheter til å følge med på personers kommunikasjon og handlinger på nett. Så sent som i 2016 fikk politiet adgang til å bruke dataavlesing ved etterforskning, avverging og forebygging av alvorlig kriminalitet (Prop. 68 L (2015-2016), og utvidede fullmakter til å avlytte samtaler eller annen kommunikasjon (som e-post, bilder, filmer til og fra bestemte telefoner, datamaskiner eller nettbrett) til flere straffbare forhold. Dette har åpenbart betydning for kildevernet, og konsekvensene av denne utviklingen må vurderes nærmere. Dette må sees i sammenheng med de strenge kravene som stilles av EMD for å gjøre inngrep i kildevernet, og til de kontrollmekanismene en må ha for å sikre et sterkt kildevern.

Etter vårt syn gir særlig NRK, men også Norsk Journalistlag, gode oppsummeringer av hvilke utfordringer vi står overfor, og vi slutter oss til disse merknadene. Vi vil også støtte forslag fra NRK om en rapporteringsplikt hvis politiet får tilgang til kildesensitivt materiale til den aktuelle journalisten, eventuelt til et uavhengig organ.

8. Etterforskningsforbud – høringsnotatet punkt 11.

NP mener: Det må være forbudt ved lov å etterforske kilders identitet. Dette er også i tråd med det vi spilte inn til Straffeprosesslovutvalget.

For det første mener vi et etterforskningsforbud vil ha en naturlig sammenheng med at det foreligger taushetsplikt. Videre mener vi departementet har lagt for ensidig vekt på motargumentene for et slikt forbud. Vi viser her til Straffeprosesslovutvalget, punkt 13.4.3, som har en annen tilnærming: *«Kildevernet kan støte sterkt an mot straffeforfølgningsinteressen og idealet om fullstendig opplysning av straffesaker. Ved vurderingen av hvilken rekkevidde forklaringsfritaket for pressen bør ha etter straffeprosessloven, er det imidlertid vesentlig å ha for øye at de konkurrerende interesser begge finner sin endelige begrunnelse i hva som er det beste for samfunnet. En rekke forhold som straffeforfølges, ville man trolig heller ikke blitt kjent med uten kildevernet.»*

Dette er et viktig poeng. Det koster å ha et sterkt kildevern, men dette må veies opp mot kostnadene ved å ikke ha det. Et sterkt kildevern kan bidra til at viktig informasjon når samfunnet. Det kan igjen føre til at saker oppklares eller at nye forhold avdekkes, som igjen kan sette i gang etterforskning fra politiets side. Det er et viktig hensyn som både kan forsvare og forklare at man i et samfunn velger å ha noen færre muligheter til etterforskning til fordel for et sterkt kildevern. Det må også tas med i vurderingen at Sverige har levd med et slikt forbud i lang tid, uten at det virker som at politiet eller andre ser store betenkeligheter ved dette. Departementet sier selv de ikke har klart å finne helt ut av hvordan etterforskningsforbudet praktiseres i Sverige: (høringsnotatet s. 105: *«Et spørsmål departementet ikke har kunnet bringe klarhet i, er hvor langt etterforskningsforbudet rekker. Spørsmålet er i hvilken utstrekning etterforskningsforbudet gjelder dersom ytringen som fremsettes er lovlig eller opplysningene er gitt til pressen på en lovlig måte, men kildens identitet er nødvendig for å oppklare en annen (straffbar) handling. Kilden kan for eksempel ha fortalt om lovbrudd som er begått eller som forberedes, enten av kilden selv eller av andre.»* At det ikke har vært mulig å finne ut av dette kan tyde på at dette heller ikke er et stort problem, men en teoretisk tilnærming som får uforholdsmessig mye vekt i avveiningen om det skal innføres.

Tidligere i vinter var Norsk Presseforbund sammen med flere andre presseorganisasjoner og medier, på besøk hos politiet i Sverige. Under samtalen – som først og fremst handlet om tilgangen til informasjon fra politiet – ble det flere ganger fra Svensk politis side – henvist til at kildevernet var en absolutt sperre for

politiet til å stille spørsmål dersom opplysninger fra politiets etterforskning ble lekket til mediene. På oss virker det som at det er en grunnleggende forståelse hos politiet om at det må være sånn, selv om det gjør at de ikke kan etterforske konkrete lekkasjer.

Ettersom departementet også i høringen viser til riksadvokatens høringsuttalelse, vil vi særlig kommentere følgende uttalelse:

«Etter riksadvokatens mening vil det være direkte støtende dersom man ikke på vanlig måte skal kunne etterforske mulig brudd på taushetsplikten (som også kan være begått av polititjenestemenn), utelukkende fordi den som har mottatt opplysningen er journalist el.l. I denne sammenheng nevnes at riksadvokaten med bekymring registrerer pressens til dels ukritiske bruk av opplysninger den åpenbart har fått tilgang til via brudd på taushetsplikt, og i oppslag som i mange tilfeller vanskelig sies å ha nevneverdig interesse for samfunnsdebatten.»

Spørsmål om tilgang til informasjon og sikring av kildevernet kan ikke bero på hva man til enhver tid synes om pressens dekning av saker. Medienes dekning og publisering av taushetsbelagt materiale kan gjerne diskuteres gjennom en offentlig debatt eller en klage til Pressens Faglige Utvalg, men å bruke det som argument mot et sterkt kildevern, er lite prinsipielt. Det viser dessuten manglende forståelse for betydningen av at vi har kilder som tør å bryte taushetsplikten fordi de mener samfunnet har rett til å få vite. Ikke alle saker som publiseres vil ha like stor verdi, men det er en del av systemet for å tilrettelegge for at viktig informasjon når ut i samfunnet. Prisen man betaler for det motsatte, kan vise seg å bli langt høyere enn å måtte la en enkeltsak ligge.

Med vennlig hilsen

Elin Floberghagen
generalsekretær

Kristine Foss
jurist